

א. יש לשמוע מהירושלאמי שלשכת פרהדרין בצפון ולשכת בית אבטינס בדרום (עפ"י יפה עינים).
וכן פסק הרמב"ם (בית הבחירה ה, יז). ואולם רבנו חננאל כתב שלא נתברר הדבר. ולפי הגהת הגר"א (לעיל
א). לשכת פרהדרין נמצאת לפני משער המים, ושער זה הוא בדרום. וצ"ב).
יש מצדדים שלשכת בית אבטינס היתה במזרח העזרה, והספק בגמרא הוא אם קרובה לפינה
הצפונית או לפינה הדרומית (עפ"י ראב"ד תמיד כו כז).
ב. לשכת פרהדרין לא נתקדשה [אף על פי שהיתה בעזרה. אם מפני שהיתה פתוחה לחול או
מטעם אחר]. ויש סוברים שנתקדשה (ע' במצוין לעיל ב). לשכת בית אבטינס נתקדשה, שפיטום
הקטורת לא היה אלא בקודש (ע' כריתות ו. שיח יצחק).

ב. חמש טבילות היה הכהן הגדול טובל ביום הכפורים, כולן בקודש, על גג בית הפרוה שבדרום העזרה. חוץ
מטבילה ראשונה שאינה בשביל יום הכפורים שהרי בכל יום הנכנס לעזרה טעון טבילה, וטבילה זו היתה
בחול, על גבי שער המים (בעובי החומה. מעיין משוך לשם באמה מעין עיטם כדלהלן כה.).

לב. מה דרשו מן הכתוב ודברת בס?

ודברת בס – בס ולא בתפלה (שהתפלה נאמרת בלחש, שלא כדברים אלו שיש להשיעם לאוונך (רש"י
על פי שאלות דרב אחאי). והתוס' פרשו: בס שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד, ולא בתפילה).
– בס יש לך רשות לדבר ולא בדברים אחרים – (בטלים. מאירי ועוד).
– רבי אחא אומר: ודברת בס – עשה אותן קבע ואל תעשם עראי.
יש מפרשים: שלא יהא עיקר דיבורך אלא בס (עפ"י רש"י דברים ו). ובדברי הגאונים, רי"ף
ורא"ש (ברכות פ"ב ס' יג) משמע שמפרשים לענין שלא לרמוז באמצע הקריאה, שלא תהא קריאה
עראית רק של קבע. ויתכן שה"ה לשאר דברי תורה ומצוה, לעשותם באופן של קבע ולא בצורה ארעית
(וע' בשו"ת מענה אליהו מא).

אמר רבא (בד"ס כתב להגיה: רב. וכיוון לגרסת רבנו חננאל כאן. וע' גם רמב"ם דעות ב, ד ובשבת הלוי ח"ט עה): השח
שיחת חולין עובר ב'עשה' שנאמר ודברת בס – ולא בדברים אחרים. רב אחא בר יעקב אמר: עובר ב'לאו'
שנאמר כל הדברים יגעים לא יוכל איש לדבר.

א. רש"י מפרש 'שיחת חולין' – שיחת הילדים וקלות ראש. וכן הביא המגן-אברהם (קנו): גנאי
וקלות ראש. ויש אומרים אף שאר דברים שאינם לצורך כגון עיסוק בספרי מלחמות וכדו' (ע'
או"ח שו, טז. [וכן הר"ן (ברכות פ"ב דף ט: בדפי רי"ף) פירש: בדברי הבאי, להוציא דיבור בצרכי פרנסה וכדו'].
וע"ע רמ"א יו"ד רמו, כה. מדרגות נוספות בזהירות משיחת חולין: רמב"ם בהל' דעות ב, ד ובסוף הלכות צרעת;
דברי סופרים (לו עמ' 32); שו"ת ארץ צבי ח"ב כה).
רבנו חננאל פירש: בס יש לך רשות לפסוק מהתלמוד, ולא בדברים אחרים.
ב. 'עשה' ו'לאו' שאמרו כאן – אסמכתא הם [וכיוצא בזה הרבה] (חות יאיר ט, קלט; וכ"כ בפרי מגדים
שהוא עשה דרבנן. וכן צדד החפץ חיים בפתיחה לספרו, עיין באר מים חיים יד).

דף כ

לג. א. מתי תורמים את הדשן בכל ימות השנה?

ב. מה דין אברים שפקעו מעל גבי אש המזבח בלילה, לענין מעילה ולענין החזרתם לאש?

ג. מהי 'קריאת הגבר' האמורה במשנה?

א. שנינו: בכל יום תורמים את המזבח (= חותה במחתה ומרים דשן ומניחו במזרח לכבש) בקריאת הגבר או סמוך לו מלפניו או מלאחריו (ראה להלן). ביום הכפורים – מחצות [משום חולשת הכהן]. וברגלים – מאשמורה הראשונה [מפני ריבוי הדשן מהקרבת המרובים, צריך לאוספו לתפוח לאחר ההרמה – לפיכך מקדימים לתרום. ואברים שלא נתעכלו עדיין, עושים להם מערכה אחרת. ע' להלן מג:]. הסיק רבי יוחנן שמהכתוב כל הלילה... והרים יש ללמוד שבעצם כל הלילה כשר להרמה, וחכמים קבעו זמנה כפי הצורך.

א. לפירוש התוס', בתחילה סבר רב שאין כשר להרים הדשן אלא סמוך לבוקר, ומשנתנו עוסקת בהעלאת הדשן לתפוח. ואולם למסקנת הגמרא נדחה פירוש זה.

ב. אם לא תרמו בלילה, כתב המנחת-חינוך (קלא, ה ט): נראה שמצוה לתרום ביום. ואולם צידד לשמוע מדברי התוס' (כו סע"ב. וע"ע בתוס' לג. ד"ה אביי) שמצוה זו זמנה בלילה בלבד (ולפי הנחה זו צריך לומר שכשאמרו 'סמוך לקריאת הגבר לאחריו' היינו בסמוך ממש, קודם עלות השחר). ויש שנראה מדבריהם שאפשר לתרום הדשן ביום (כן מבואר ברמב"ם תמידין ב, יא שבכל יום תורמים משעלה עמוד השחר. וכן המאירי מפרש 'קריאת הגבר' [לדעת רב כדלהלן] היינו בעלות השחר. ע"ע רעק"א; חדושי רא"ל ח"ב יב; אמת ליעקב).

ג. נחלקו הראשונים האם תרומת הדשן ביום הכפורים נעשית רק בכהן גדול, ולכן מקדים לתרום מחצות כדי שיוכל לנוח בינה לבין עבודת היום, או כשרה בשאר כהנים, ומשום חולשת הכהן המרים הקדימוה [ואין גורסים 'חולשא דכהן גדול'], או משום חולשת הכהן הגדול מקדימים להרים כדי לסדר מערכה ולסלק אברים שלא נתעכלו, שיהא הדשן מזומן להרמה לכהן גדול מיד כשיעלה השחר, קודם שירעב ויחלש (ע"ע להלן כב).

ב. שנינו, אברים שפקעו מעל גבי המזבח קודם חצות – יחזיר, ומועלים בהם. לאחר חצות – לא יחזיר, ואין מועלים בהם. רבי יוחנן דרש זאת מהכתוב עד בקר שאין תלמוד לומר שהרי כבר נאמר כל הלילה, אלא ליתן בוקר לבוקרו של לילה, לומר שמצות הקטרה אינה מחויבת כל הלילה. ופרש"י (עפ"י הגמרא בזבחים פו): אם נעשו דשן כבר פקעה מצות הקטרה אף קודם חצות, וכשר להרמה (כל הלילה... והרים), ואם לא נתעכלו – צריך להקטירם אף לאחר חצות (כל הלילה... והקטיר), אבל אברים שמשלה בהם האור (בכל האבר, ונתקשה) ועדיין יש בהם ממש, שלא נעשו פחם – חצות עושה 'עיקול' (כיון שנתן הכתוב בקר אחר ולא פירש – על כרחך חצות הוא).

א. לדברי התוס' (מגילה כא.), לאחר חצות אין להעלות אברים שלא משלה בהם האור (ע' דובב מישרים ח"ג קכג).

ב. אברים שפקעו מהמערכה ועודם על המזבח, אף לאחר חצות [ואף לאחר עלות השחר. עפ"י תו"י להלן מה. ד"ה ואחת] – יחזירם לאש (ע' מעילה ט; לקוטי הלכות זבחים).

לפירוש אחד בתוס', אסור להוציא גחלת לוחשת מהמערכה אפילו לאחר תרומת הדשן. ולא העלו לתפוח אלא גחלים עוממות שכבר נתעכלו. ולפירוש רבי יצחק בחור, מותר לסלק גחלים לוחשות לתפוח [ומשם החוצה] מחצות, אבל אם רוצה להניחן במקום המערכה למרק מצוותן – עדיין מצוותן עליהן, הלכך יחזיר כשהם על המזבח.

ואם פקעה הגחלת מעל גבי המזבח, כל עוד לא נתרם הדשן – צריך להחזיר, אבל לא גחלת עצים (עפ"י רש"י מעילה שם. אולם בתוס' שם משמע שמשום תרומת הדשן אין צריך להחזיר. וצ"ב).

ג. לענין מעילה, כל שלא פקעו הגחלים מהמזבח, גם לאחר חצות יש בהן מעילה (עפ"י קרן אורה). פקעו והחזירן – אין נהנים מהן אבל אין בהן מעילה (עפ"י חו"א קדשים כב, ג).

חילוקי דיני מעילה בדשן שעל המזבח – נתבארו במעילה ט. פרטים נוספים בכללות הענין, ע' בזבחים פו-פו.

ג. 'קריאת הגבר' ששינינו במשנה – רב אמר: קרא האיש המזומן לכך. וכן שנו בברייתא: גביני, הממונה על הכרוז, אומר: עמדו כהנים לעבודתכם ולויים לדוכנכם וישראל למעמדכם [והיה קולו נשמע בשלש פרסאות (ולפי דעה אחרת, היו שומעים אותו עד יריחו. עפ"י תורא"ש)]. רבי שילא אמר: קרא התרנגול. ותניא כוותיה.

אפשר ששיעור שניהם שוה. ולכולי עלמא הוא זמן מועט קודם עלות השחר, כמוכח בזבחים כ. (עפ"י לחם משנה תמידין ומוספים ב,יא; לקוטי הלכות). ויש אומרים שקריאת התרנגול הוא זמן מרובה לפני עלות השחר, אבל קריאת הכרוז היתה בעלות השחר (עפ"י מאירי. ובספר האשכול (הל' ק"ש ותפילה, עמ' 6) נראה שהיה זה בתחילת האשמורה השלישית של הלילה. וע' במפרש ריש תמיד. וע"ע בהרחבה בספר מגדים חדשים ברכות ס:).

דף כא

לד. א. אלו נסים היו במקדש ובירושלים?

ב. אלו דברים היו במקדש ראשון וחסרו במקדש שני?

א. מנו חכמים עשרה נסים שנעשו במקדש [נסים שהיו נראים וידועים לכל], ואין בכללם הנסים שהיו קבועים במקומם תמיד. ומלבדם מנו עוד שני נסים שהיו בירושלים; –
(א). לא הפילה אשה מריח בשר הקדש.
(ב). ולא הסריח (התליע) בשר הקודש מעולם.
(ג). ולא נראה זבוב בבית המטבחים.
(ד). ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים.

בירושלמי (ה"ד) מבואר שבמקדש ראשון דוקא נאמר, אבל במקדש שני מובא מעשה (שם ה"א) שאירע לו קרי (מובא בתוס' ישנים. וע"ע במאירי ותורא"ש).

ה). ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים.

ו). עומדים צפופים [עד כדי שנמשכים אחת עשרה אמה אחורי בית הכפורת] ומשתחווים רווחים (כשהיו משתחווים, באים כולם למזרח המזבח ומשתחווים לפני ההיכל והמקום מרחיב עד שיש ביניהם ארבע אמות, שלא ישמע איש וידוי חברו כדי שלא יכלם. רש"י).

ז). מעולם לא כבו גשמים אש של עצי המערכה.

ח). עשן המערכה, אפילו כל הרוחות שבעולם באות ומנשבות בו, אין מזיזות אותו ממקומו. כלומר לא היה מתפורר אלא היה הולך לכיוון הרוח כדקל הזה המתנענע הלוך ושוב. [ופרשו שזה אמור בעשן האש הבאה מן ההדיוט אבל אש של מערכה שירדה מהשמים אינה מעלה עשן, ורבוזה כארי (במקדש ראשון, ובשני – רבוזה ככלב), וברה כחמה, ויש בה ממש, ואוכלת לחים כיבשים]

ט). כלי חרס (שאכלו בהם קדשים ודינם בשבירה בעזרה) נבלעים במקומם (רב שמעיה); וכן מוראה ונוצה ודישון מזבח הפנימי ודישון המגורה, נבלעים במקומם (אביי).

הרב פורת פירש שכמו כן היה בדישון מזבח החיצון. וכן דעת רש"י (בפסחים כו) וריב"א (בתוס' זבחים סד.), ואילו רבנו תם חלק.

י). נס גדול נעשה בלחם הפנים שסילוקו כסידורו (לשום לחם חם ביום הלקחו).

א. על אף הנס, היו מתקינים ללחם הפנים שלחנות של שיש ולא של כסף מפני שהוא מרתיה ועלול לקלקל הלחם, ואעפ"י שהוא חם וטרי – אין סומכים על הנס (ע' ירושלמי שקלים ג. וע' להלן לח. ומהרש"א).